

HUDOBNÁ TRIEDA II

Drevené dychové nástroje v symfonickom orchestri

FLAUTA
HOBOJ
KLARINET
FAGOT

KLARINET

 clarinetto Klarinette clarinet clarinette klarinét

- dychový hudobný nástroj, ktorého základom je trubica s tónovými otvormi (dierkami).
- hudobník pri hraní na klarinete prikladá náustok k perám a telo nástroja drží oboma rukami pred hrudníkom v 45-stupňovom uhle, s ozvučníkom smerujúcim dopredu.
- tón na klarinete vzniká tak, že hudobník fúka vzduch do úzkeho otvoru medzi náustkom a tenkým trsteníkovým plátkom. Tlakom vzduchu sa plátok rozkmitá a vibrácia sa následne prenáša do celého nástroja.
- výška tónu sa mení prekryvaním otvorov končekmi prstov, alebo mechanicky (klapkami); vyššie znejúce polohy je možné dosiahnuť zosilnením prúdu vzduchu, tzv. prefukovaním oktáv.

V Hudobnej triede spoznáваме hudobné nástroje v symfonickom orchestri.

Symfonický orchester sa zrodil začiatkom 17. storočia v Európe.

V orchestri sú zvyčajne zastúpené tri veľké "množiny" nástrojov: sláčikové, dychové a bicie. V prvej množine sú nástroje, na ktorých sa hrá ťahom sláčika, v druhej dychom (fúkaním), v tretej úderom.

Pri bližšom pohľade zistíme, že orchester tvoria skupiny **sláčikových nástrojov** (patria do nej husle, viola, violončelo a kontrabas), **drevených dychových nástrojov** (flauta, hobo, klarinet, fagot), **plechových dychových nástrojov** (lesný roh, trúbka, trombón, tuba) a **bicích nástrojov** (tympany, veľký bubon, malý bubon, xylofón, činely a d.). V orchestri však môžeme príležitostne stretnúť aj rôzne **klávesové nástroje** (klavír, čembalo, organ), či **brnkacie nástroje** (gitarra, lutna, mandolína).

Svet hudobných nástrojov je nesmierne pestrý a bohatý a zahŕňa stovky rôznych druhov nástrojov z celého sveta. Vedný odbor, ktorý sa zaoberá hudobnými nástrojmi (ich dejinami, vývojom, stavbou, akustickými vlastnosťami) sa nazýva **organológia**.

RONALD ŠEBESTA
KLARINETISTA

VEDELI STE, ŽE...?

Rakúsky etnomuzikológ **Erich von Hornbostel** (1877 – 1935) a nemecký muzikológ **Curt Sachs** (1881 – 1959) vytvorili prehľadný systém, ktorý je dnes známy ako **Sachsova-Hornbostelova klasifikácia hudobných nástrojov**. Hudobné nástroje rozdeľuje do skupín podľa toho, **akým spôsobom sa na nich tvorí zvuk**. Základné skupiny hudobných nástrojov podľa Sachsovej-Hornbostelovej klasifikácie sú tieto:

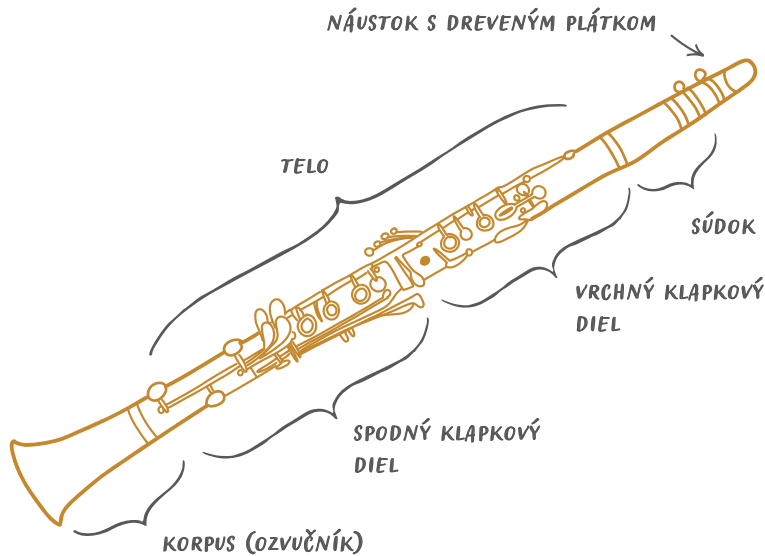
- **Idiofóny**, alebo tzv. samozvúčné nástroje. Tón vzniká vibrovaním celého nástroja alebo jeho súčastí. Patria sem takmer všetky bicie nástroje (okrem bubnov) – napr. triangel, činely, zvonkohra, gong a i.
- **Membranofóny**, alebo tzv. blano-zvúčné nástroje. Tón vzniká kmitaním membrány, ktorá býva vyrobená z kože alebo plastu. Patria sem najmä bubny, tamburíny, tympany a i.
- **Chordofóny**, alebo tzv. strunozvúčné nástroje. Zvuk vzniká rozochvievaním struny alebo strún, ktoré sú napnuté medzi dvoma bodmi. Patria sem strunové nástroje a tiež niektoré klávesové nástroje – napr. klavír, čembalo, cimbal, husle, viola, violončelo, kontrabas, gitarra a i.
- **Aerofóny**, tzv. vzduchozvúčné nástroje. Zvuk vzniká kmitaním vzduchu vo vzduchovom valci. Patria sem napr. harmonika, trúbka, lesný roh, priečna flauta, hobo, klarinet, fagot a i.
- **Elektrofóny**, teda nástroje, v ktorých zvuk vzniká elektricky. Patria sem napr. elektrická gitarra, syntetizátor a pod.

Podľa Sachsovej-Hornbostelovej klasifikácie patrí klarinet do skupiny jedno-plátkových aerofónov.

V symfonickom orchestri patrí do skupiny drevených dychových nástrojov.

Z AKÝCH ČASTÍ SA SKLADÁ?

RÔZNE TECHNIKY HRÝ NA KLARINETE

predstavené vo filme:

- **multifón** – hudobník pri hraní tvorí na nástroji viac zvukov naraz
- **glissando** – tóny, ktoré hrá, sa akoby „zlejú“ ...

AKÝ JE ROZDIEL MEDZI HOBOJOM A KLARINETOM?

Oba nástroje patria medzi drevené dychové nástroje. Na prvý pohľad sa podobajú, majú podobnú veľkosť, aj klapkový mechanizmus, ale:

- na hoboji sa hrá cez úzky strojček, zatiaľ čo na klarinete cez široký náustok.
- tvorba tónu na klarinete je v dôsledku technickej stavby náustku s plátkom jednoduchšia, ako na hoboji.
- vrtanie trubice je v prípade hoboja a fagotu kónické, flauta a klarinet majú cylindrické vrtanie.

VYUŽITIE

Od 18. storočia, t.j. od obdobia klasicizmu, je neodmysliteľnou súčasťou orchestrov.

Má široké uplatnenie v mnohých hudobných žánroch, najmä však v klasickej hudbe, ako sólový nástroj, alebo ako súčasť komorných zoskupení, napr. dychových trií, kvartet, či kvintet.

Je súčasťou symfonických i komorných orchestrov, dychových komorných zoskupení, jazzových, či klezmerových skupín, a i.

V symfonickom orchestri sú obyčajne obsadené 2 – 3 klarinety, v závislosti od repertoáru.

Z ČOHO SA VYRÁBA?

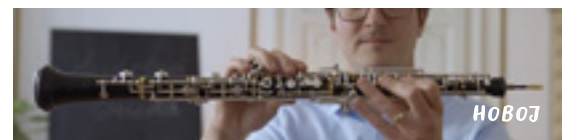
Drevená časť klarinetov sa dnes najčastejšie vyrába zo špeciálneho afrického tropického dreva – tzv. mozambického ebenu, mahagónu, v minulosti aj z krušpánu, lacnejšie varianty nástroja aj z plastických hmôt. Kovové časti – mechanika sú vyrobené väčšinou z tvrdých kovových zliatin, niklu, mosadze, v kombinácii so zlatom a striebrom.

Z HISTÓRIE

Nástroje príbuzné dnešnému klarinetu sa používali už v starovekom Egypte cca 2 500 rokov pred n. l.

Priamym predchodcom klarinetu bol barokový nástroj **chalumeau** (čítaj šalümó), známy v európskej hudbe od konca 17. storočia. Okolo roku 1690 ho vylepšil norimberský výrobca drevených dychových nástrojov **Johann Christoph Denner** (1655 – 1707) a zostrojil prvý klarinet.

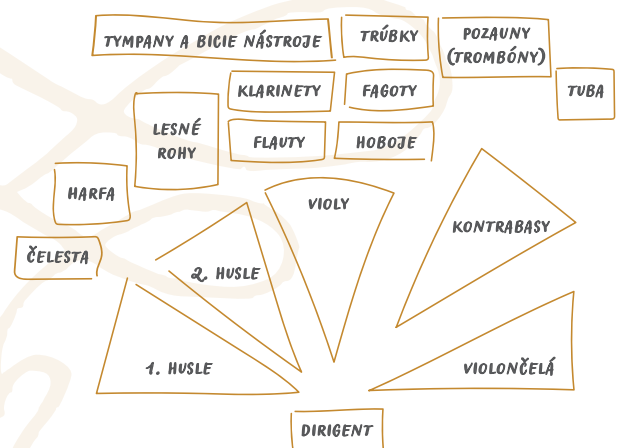
Nemecký vynálezca, hudobný skladateľ, flautista a zlatník **Theobald Böhm** (1794 – 1881) okolo r. 1844 zdokonalil stavbu dychových nástrojov dômyselným klapkovým systémom, ktorý sa uplatnil aj na klarinete.

HOBOJ

KLARINET

MODERNÉ KLARINETY POUŽÍVANÉ V SYMFONICKOM ORCHESTRI

Es-KLARINET

najmenší, najvyššie znejúci

B-KLARINET

štandardné ladenie

BASOVÝ KLARINET

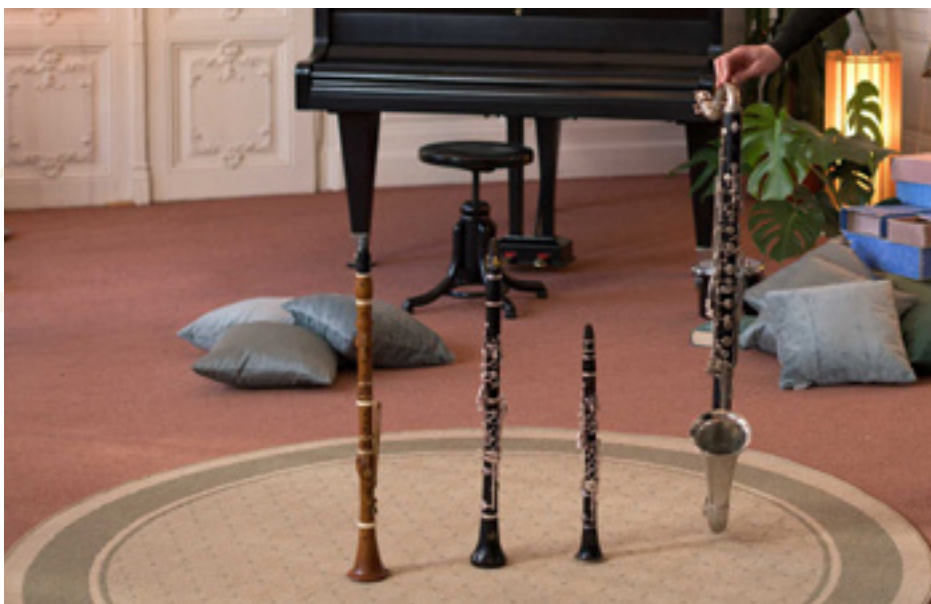
najväčší, najhlbšie znejúci
a i.

HISTORICKÉ NÁSTROJE Z KLARINETOVEJ RODINY:

- CHALUMEAU (čítaj šalümó) – predchodca klarinetu
- KLARINET HISTORICKÝ
- BASETOVÝ ROH – historická forma klarinetu v nižšom (altovom) ladení
- BASETOVÝ KLARINET – historická forma klarinetu s rozšíreným spodným rozsahom; pre tento nástroj skomponoval W. A. Mozart svoj [Klarinetový koncert KV 622](#)

PRÍBUZNÉ NÁSTROJE:

- SAXOFÓN
- TÁROGATÓ

VÝZNAMNÍ SKLADATELIA A UKÁŽKY ICH DIEL PRE KLARINET (VÝBER)

ANTONIO VIVALDI (1678 – 1741)
[Koncert pre klarinet a orchester č. 1](#)
[B dur „Sant'Angelo“ 3. časť](#)

CARL STAMITZ (1745 – 1801)
[Koncert pre klarinet a orchester B dur č. 3](#)

WOLFGANG AMADEUS MOZART (1756 – 1791)
[Koncert pre klarinet a orchester A dur,](#)
[K. 622](#)

FRANZ KROMMER – KRAMÁŘ (1759 – 1831)
[Koncert pre klarinet a orchester Es dur](#)
[op. 36](#)

LOUIS SPOHR (1784 – 1859)
[Koncert pre klarinet a orchester č. 1](#)
[c mol op. 26](#)

CARL MARIA VON WEBER (1786 – 1826)
[Koncert pre klarinet a orchester č. 1](#)
[f-mol, op. 73](#)

FELIX MENDELSSOHN BARTHOLDY (1809 – 1847)
[Koncertný kus č. 2 d mol MWV Q24](#)

[\(op. 114\) pre klarinet, basetový roh](#)
[\(alebo 2 klarinety\) a orchester](#)

JOHANNES BRAHMS (1833 – 1897)
[Sonáta Es dur pre klarinet a klavír č. 1](#)
[op. 120](#)

CLAUDE DEBUSSY (1862 – 1918)
[Prvá rapsódia pre klarinet a orchester](#)

CARL NIELSEN (1865 – 1931)
[Koncert pre klarinet a orchester op. 57](#)

IGOR STRAVINSKIJ (1882 – 1971)
[Ebenový koncert pre klarinet a jazz band](#)

BOHUSLAV MARTINŮ (1890 – 1959)
[Sonatina pre klarinet a klavír H. 356](#)

PAUL HINDEMITH (1895 – 1963)
[Klarinetový koncert](#)

FRANCIS POULENC (1899 – 1963)
[Sonáta pre klarinet a klavír](#)

AARON COPLAND (1900 – 1990)
[Koncert pre klarinet a sláčikový orchester](#)

JEAN FRANÇAIX (1912 – 1997)
[Koncert pre klarinet a orchester](#)

VEĽKÉ KLARINETOVÉ SÓLA V ORCHESTRÁLNEJ HUDBE (VÝBER):

PIOTR IL'JIČ ČAJKOVSKIJ (1840 – 1893)

[Francesca da Rimini, symfonická báseň](#)
[op. 32](#)

GIACOMO PUCCINI (1858 – 1924)
[opera Tosca, 3. dejstvo, ária](#)
[Cavaradossiho „E lucevan le stelle“](#)

JEAN SIBELIUS (1865 – 1957)
[Symfónia e mol č. 1 op. 39, začiatok 1. časti](#)

SERGEJ RACHMANINOV (1873 – 1943)

[Symfónia č. 2 e mol op. 27](#)

[Koncert pre klavír a orchester č. 2 c mol,](#)
[op. 18](#)

OTTORINO RESPIGHI (1879 – 1936)
[Rímske pínie](#)

GEORGE GERSHWIN (1898 – 1937)
[Rapsódia v modrom](#)

SLÁVNI KLARINETOVÍ VIRTUÓZI HISTÓRIE

Anton Stadler (1752 – 1812)	klasický klarinetista
Heinrich Baermann (1784 – 1847)	Jack Brymer (1915 – 2003)
Carl Baermann (1810 – 1885)	Yona Ettlinger (1924 – 1981)
Richard Mühlfeld (1856 – 1907)	Robert Marcellus (1928 – 1996)
Benny Goodman (1909 – 1986) (jazzový aj)	Dieter Klöcker (1936 – 2011)
	Béla Kovács (1937 – 2021)

OTÁZKY

1. Ako sa volajú časti, z ktorých sa skladá klarinet?
2. Aké materiály sa používajú na výrobu moderných klarinetov?
3. Spomenieš si, ako sa volajú ďalšie druhy klarinetov, ktoré predstavil Rony vo filme?
4. Ako sa volá francúzsky predchodca klarinetu?
5. Ako sa volal nemecký vynálezca, hudobný skladateľ, flautista a zlatník, ktorý zdokonalil stavbu dychových nástrojov prepracovaným klapkovým mechanizmom?
6. Aký je rozdiel medzi klarinetom a hobojom?
7. **PRÉMIOVÁ ÚLOHA:** Skús si postupne vypočúť všetky diela, alebo aspoň sa do všetkých na chvíľu započúvaj, a zostaň niekoľko minút pri tom diele, ktoré ťa najviac zaujme. Zostav rebríček tvojich TOP 3 skladieb alebo skladateľov. Ktoré dielo pre hobj sa ti páči najviac a čím ťa oslovilo?

SLÁVNI KLARINETISTI SÚČASNOSTI

Karl Leister (1937)	Paul Meyer (1965)
Eddie Daniels (1941)	Jon Manasse (1965)
Richard Stoltzman (1942)	Alessandro Carbonare (1967)
Michel Arrignon (1948)	Martin Fröst (1970)
Charles Neidich (1953)	Sharon Kam (1971)
Andrew Marriner (1954)	Jörg Widmann (1973)
Philippe Cuper (1957)	Nicolas Baldeyrou (1979)
Eric Hoeprich (1955)	Julian Bliss (1989)
Sabine Meyer (1959)	Daniel Ottensamer (1986)
Wenzel Fuchs (1963)	Andreas Ottensamer (1989)